

Т.М. Сукаленко, канд. філол. наук, доц. (*Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь*)

УКРАЇНЬСЬКА МОВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ НАЦІЇ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що в умовах розбудови української державності зростає роль української мови як важливого чинника консолідації нації, оскільки мова стає опорою, яка повинна згуртувати українське суспільство з метою вирішення нагальних проблем сьогодення. Метою розвідки є дослідження ролі української мови як визначального чинника консолідації нації. Усвідомлюючи роль рідної мови в становленні нації, маючи відповідний досвід боротьби з нею (наприклад, указ російського царя Петра I про заборону у Східній Україні друкувати релігійну літературу українською мовою (початок XVIII), Валуєвський циркуляр (1863), Емський указ (1876), лінгвоцид тоталітарної радянської системи тощо) певні політичні сили намагаються різними способами зашкодити становленню української мови як державної. Беручи до уваги необхідність забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя як державної мови міжнародного спілкування, з метою активізації широких досліджень її історії, сучасного стану і тенденцій розвитку та на виконання постанови Ради Міністрів Української РСР від 12.02.91 № 41 «Про Державну програму розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року», Президія Академії наук України постановила створити в м. Києві Інститут української мови АН України на основі відділів теорії й історії української мови, лексикології та лексикографії, культури мови Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН України (Постанова Президії Академії наук Української РСР № 269 від 07.10.91). З того часу й дотепер Інститут української мови НАН України є провідною науково-дослідною установою й основним в Україні «координаційним центром із питань української мови: її функціонування у суспільстві, розповсюдження, нормативності, структури, історії, національно-культурного значення тощо». Наукові дослідження Інституту зосереджено на вивченні: структури, сучасного стану української літературної мови – словникового складу, граматичної будови, нормування та кодифікації; розвитку термінологічних підсистем; соціальної, професійної та територіальної диференціації української мови; джерел формування та історичного розвитку української мови; становлення та динаміки ономастичної системи України; зв'язків

української мови з іншими слов'янськими і неслов'янськими мовами на різних часових зрізах» (див. праці В.В. Німчука, І.Р. Вихованця, К.Г. Городенської, С.Я. Єрмоленко, П.Ю. Гриценка, Л.О. Ставицької, С.О. Соколової, В.П. Шульгача, В.Л. Іващенко, І.А. Казимирової, І.С. Гнатюк, Є.А. Карпіловської, А.Й. Багмут, Л.М. Хоменко та ін.). В українському мовознавстві відомі праці, присвячені історії української мови (О.О. Шахматов, А.Ю. Кримський, М.А. Жовтобрюх, В.М. Русанівський, В.Г. Скляренко), питанням походження української мови (Л.А. Булаховський), джерелам розвитку східнослов'янської літературної мови (В.М. Русанівський) та ін. «Завдяки мові, як зауважив А.А. Бурячок, нормально функціонує її організм як політично, так і економічно, і культурно. Мова – найголовніший чинник консолідації нації, її основна ознака<...> Втрачаючи мову, людина тим самим перестає бути членом мовної, а отже, етнічної спільноти <...>». Аналогічну думку висловлює і І.П. Лопушинський: «Питання мови – фундаментальне й перехідне для кожного українця. Головною рушійною силою здобуття українцями своєї держави була потреба в самозбереженні, де мові відводилося вирішальне значення. І кожна держава, по суті, стає тим самим механізмом самозахисту, який покликаний боронити, підтримувати всіх, хто причетний до єдиного національного організму».

Вирішальними чинниками консолідації нації є піднесення авторитету української мови, формування національно свідомого громадянина, потреба у цілеспрямованих зусиллях і заходах держави та громадськості щодо підвищення цього міжнародного авторитету мови. Слушною є теза про те, що «мова об'єднує народи у нації й зміцнює державу». На думку А.В. Чирви, «занепадає мова – зникає і нація. Коли ж мова стає авторитетною, перспективною, необхідною і вживається, насамперед, національною елітою, сильною і високорозвиненою стає як нація, так і держава. Мова без своєї держави беззахисна і згасає. Держава без своєї мови втрачає істотні ознаки суверенітету – культурного та інформаційного, зрештою, засадничо-ідеологічного». Отже, українська мова відіграє визначальну роль у консолідації нації, оскільки вона є рушійною силою як культури, так і народу.